

เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย
ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

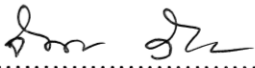
ศรีสวรินทร์ สิ้นชัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สิงหาคม 2561
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ศรีสวรินทร์ สิ้นชัย ฉบับนี้แล้ว เห็นควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

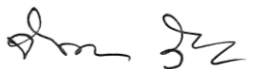

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เดียวอิสระ)

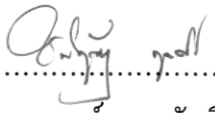

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนิรัตน์ ภาครูป)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เดียวอิสระ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนัญชิตาคุษฎี ทูลศิริ)

คณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)

วันที่ ๐๗ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ์ เดียววิเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้ให้ความกรุณา มีเมตตา ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และแนะนำแนวทางดำเนินการวิทยานิพนธ์แก่ข้าพเจ้ามาโดยตลอดทุกขั้นตอน ซึ่งท่านมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และคณาจารย์ในสาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว ตลอดจนคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่าน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากในการศึกษา และการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี และผู้ช่วยวิจัยที่สละเวลามาช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงครอบครัวที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ อาจารย์สุรพล เมฆวนิชย์ ผู้บังคับบัญชาปัจจุบัน และอาจารย์ภาควิชา สาธารณสุขศาสตร์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี ทุกท่านที่ให้โอกาส สนับสนุน อำนวยความสะดวก และให้กำลังใจมาโดยตลอด ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าสำเร็จลุล่วงได้

สุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้า เพื่อนร่วมรุ่น และผู้เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือมาโดยตลอดทำให้การทำวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณอย่างยิ่ง

ศรีสวรินทร์ สินชัย

54920274:สาขาวิชา: การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว; พย.ม. (การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว)

คำสำคัญ: ครอบครัวเดี่ยว/ ครอบครัวขยาย/ การทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม/ สัมพันธภาพ
ในครอบครัว/ การพึ่งพาตนเอง/ การถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม/ ความอยู่ดีมีสุขของ
ครอบครัว

ศรีสวรินทร์ สินชัย: เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว
และครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (A COMPARISON OF FAMILY
WELL-BEING BETWEEN NUCLEAR AND EXTENDED FAMILIES IN BANSUAN SUB-
DISTRICT, MUEANG DISTRICT, CHON BURI PROVINCE) คณะกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์: วรณิ เดียวอิสระ, Ph.D., จินตนา วัชรสินธุ์, Ph.D. 53 หน้า. ปี พ.ศ. 2561.

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ โครงสร้าง
ครอบครัว ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีโครงสร้างครอบครัวแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การวิจัยครั้งนี้มี
วัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัว
ขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างคือตัวแทนครอบครัวเดี่ยว
และขยายครอบครัวละ 60 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของตัวแทนครอบครัว
และแบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและการทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า ความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของครอบครัวเดี่ยวสูงกว่าครอบครัวขยาย
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยด้านการทำหน้าที่ตาม
บทบาทที่เหมาะสม ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และด้านการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม
ครอบครัวเดี่ยวมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)
ยกเว้นด้านการพึ่งพาตนเอง พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าครอบครัวขยาย
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

ผลการศึกษาทำให้ข้อเสนอแนะว่า พยาบาลครอบครัวในระดับปฐมภูมิหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง
ควรเน้นสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกครอบครัวเดี่ยวให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น ส่วนครอบครัว
ขยายควรพัฒนาการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัว
และการถือกุศลสังคมของครอบครัวให้ดีขึ้น อันจะส่งผลให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุขมากขึ้นต่อไป

54920274: MAJOR: FAMILY NURSE PRACTITIONER; M.N.S. (FAMILY NURSE PRACTITIONER)

KEYWORDS: NUCLEAR FAMILY/ EXTENDED FAMILY/ FAMILY FUNCTION/ FAMILY RELATIONSHIP/ SELF-RELIANCE/ SOCIAL SUPPORT/ FAMILY WELL-BEING

SRISAWARIN SINCHAI: A COMPARISON OF FAMILY WELL-BEING BETWEEN NUCLEAR AND EXTENDED FAMILIES IN BANSUAN SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, CHON BURI PROVINCE. ADVISORY COMMITTEE: WANNEE DEOISRES, Ph.D., CHINTANA WACHARASIN, Ph.D. 53 P. 2018.

There are many factors that influence the well-being of family and among these is family structure. Currently, a nuclear family is rising continuously. This study aims to compare family well-being between nuclear and extended families in Bansuan sub-district, Mueang district, Chon Buri province. The study sample included the representatives of both nuclear and extended families ($n = 60$ for each). They were recruited in the study by using multistage random sampling. Data were collected using questionnaires consisting of personal information and family well-being questionnaires. Data were analyzed by descriptive statistics and independent t -test.

The results showed that the total score of family well-being in nuclear family was significantly higher than those of the extended family ($p < .05$). When compared each dimension, it was found that family function, family relationship, and social support in nuclear family were significantly higher than those of the extended family ($p < .05$). However, self-reliance of nuclear family was significantly lower than those of the extended family ($p < .05$).

The results of this study indicate that family nurses in primary care service and other professions who work with family should promote self-reliance in the nuclear families and promote family function, family relationship, and social support for extended families which will help increase level of family well-being.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
สมมติฐานการวิจัย	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว	8
แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวอยู่ดีมีสุข (Family well-being)	13
ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว	17
รูปแบบโครงสร้างครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุข	19
3 วิธีดำเนินการวิจัย	21
รูปแบบการวิจัย	21
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	21
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	22
คุณภาพเครื่องมือวิจัย	23
การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง	23
การเก็บรวบรวมข้อมูล	23
การวิเคราะห์ข้อมูล	24
4 ผลการวิจัย	25

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของตัวแทนครอบครัว	25
ส่วนที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย.....	26
ส่วนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย	28
5 สรุปและอภิปรายผล	30
สรุปผลการวิจัย	30
การอภิปรายผล	31
ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้.....	34
ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป	34
บรรณานุกรม	35
ภาคผนวก	40
ภาคผนวก ก	41
ภาคผนวก ข	47
ภาคผนวก ค	51
ประวัติย่อของผู้วิจัย	53

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของตัวแทนครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม.....	26
2	ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยว.....	27
3	ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขยาย.....	28
4	ผลการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย.....	29

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่ผูกพัน และใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคม ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบ และหลายลักษณะนอกเหนือจากครอบครัวที่ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เป็นสถาบันที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม บุคลิกภาพ พฤติกรรม อารมณ์ และทัศนคติ รวมทั้งคอยขัดเกลาในเรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีให้กับสมาชิก ครอบครัวจึงเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด และมีความสำคัญมากที่สุด (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550)

ครอบครัวอยู่ดีมีสุข (Family well-being) หมายถึง สภาพครอบครัวที่พึงประสงค์อันเกิดจากการรวมตัวในรูปแบบที่หลากหลายของบุคคลที่มาดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย สามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน พึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตัวได้อย่างสร้างสรรค์ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งที่เกื้อกูลสังคม อย่างมีคุณธรรม คำว่าครอบครัวอยู่ดีมีสุข อาจมีคำและความหมายเทียบเคียงได้หลายคำ เช่น ครอบครัวอบอุ่น (Happiness Family) ครอบครัวเข้มแข็ง (Family Strength) คุณภาพชีวิตครอบครัว (Family Quality of Life) เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตตนเองภายใต้บริบทของสังคม การให้คุณค่าตามความคาดหวังหรือเป้าหมายในชีวิตของบุคคล (ดารุณี จงอุดมการณ์ และคณะ, 2560)

จากโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข โดย นิตยา คชภักดี (2545) นิยามว่า องค์ประกอบตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จะต้อง มีทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ รูปแบบครอบครัว บทบาทหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว การพึ่งพาตนเอง และการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาการศึกษาครอบครัวไทยแบบบูรณาการตามวงจรชีวิตครอบครัว โดย รุจา ภูไพบูลย์ และคณะ (2558) พบว่า องค์ประกอบร่วมของความอยู่ดีมีสุขที่ได้จากทุกพื้นที่ในประเทศไทย ประกอบด้วยปัจจัย 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านการดูแลสุขภาพ 3) ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ 4) ด้านเศรษฐกิจ 5) ด้านการศึกษา 6) ด้านความมั่นคง และการพึ่งพา 7) ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน 8) ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

และ 9) ด้านบทบาทหน้าที่ (รจก ฎไพบูลย์ และคณะ, 2558) ซึ่งงานวิจัยนี้จะใช้นิยามองค์ประกอบครอบครัวอยู่ดีมีสุขของ นิตยา คชภักดี (2548)

สำหรับความสำคัญของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวนั้น เป็นสิ่งที่ทุก ๆ ครอบครัวต้องการ ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ของครอบครัวเป็นแบบใดต่างก็ต้องการให้สมาชิกในครอบครัวของตนนั้นมีการแสดงออกถึงความรัก ความเอาใจใส่ สื่อสารกัน สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ ยามป่วยไข้ก็ดูแลกัน ช่วยเหลือกัน ครอบครัวมีการศึกษาที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในสังคมและชุมชนที่ดี เห็นได้จากนโยบายระดับประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ว่าได้มีการพัฒนาการประเมินตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอย่างต่อเนื่องได้ ดังนั้นแนวคิดภาวะครอบครัวอยู่ดีมีสุข และการส่งเสริมให้เกิดภาวะครอบครัวอยู่ดีมีสุขขึ้นในสังคมไทย จึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนของการพัฒนาประเทศ เพื่อให้คนไทยก็จะมีศักยภาพ และเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศต่อไป (รจก ฎไพบูลย์และคณะ, 2558)

เมื่อสังคม และโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลให้ครอบครัวเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางประชากร จากที่เคยมีประชากรวัยเด็กจำนวนมากในอดีตกลายเป็นสังคมสูงวัยที่มีเด็กน้อยลงมากแต่ประชากรสูงวัยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สังคมเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่กลายเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลง และมีความหลากหลายมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) การเปลี่ยนแปลงทางพลวัตประชากร และเศรษฐกิจสังคมส่งผลกระทบต่อการสร้างครอบครัวของคนไทยที่มีรูปแบบ และแนวโน้มที่เปลี่ยนไปและจากข้อมูลโครงสร้างของครัวเรือนปี พ.ศ. 2553-2558 จากส่วนเผยแพร่ข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบจำนวนครัวเรือนในปี พ.ศ. 2558 มีทั้งสิ้น 21.3 ล้านครัวเรือน มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 3.1 คนต่อครัวเรือน ซึ่งไม่แตกต่างกับครัวเรือนเฉลี่ยในปี สัมมะ โน 2553 (3.1 คนต่อครัวเรือน) ประเภทของครัวเรือนเป็นครอบครัวเดี่ยวประมาณร้อยละ 50 และครอบครัวขยายประมาณร้อยละ 35 ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว โดยครอบครัวไทยเป็นครอบครัวที่วงจรชีวิตเริ่มจากครอบครัวเดี่ยวไปสู่ครอบครัวขยาย และครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยวขึ้นอยู่กับการแต่งงานของลูกสาวหรือครอบครัวขยายแบบ Stem Family แยกหน้าออกไปเรื่อย ๆ มีการแต่งงานเป็นครอบครัวช้าลง ครอบครัวมีขนาดเล็กลง เพราะจำนวนบุตรลดลง เฉลี่ย 1.5 คน เยาวชนอยู่ในระบบการศึกษานานขึ้นเป็น 8.0 ปี ครอบงวนา โสคยาวนานขึ้น ทำให้อัตราการเกิดครอบครัวใหม่ลดลง และส่งผลให้เป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่า

ครอบครัวขยายแต่สัดส่วนครอบครัวขยายเพิ่มต่อเนื่องจากการอาศัยในครัวเรือนเดิม (ชาย โภชิตา, 2554)

เมื่อเปรียบเทียบตามลักษณะ โครงสร้างครอบครัว พบว่า ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) จะประกอบไปด้วยสมาชิก 1-2 รุ่นเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัววัยกลางคน การที่มีสมาชิกครอบครัวน้อยทำให้รายจ่ายน้อย ส่งเสริมให้มองค่าบริการด้านรายได้สูง เศรษฐกิจดี ส่งผลให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข สำหรับจุดด้อยของครอบครัวเดี่ยว อาจพบเป็นครอบครัวผู้สูงอายุอยู่คนเดียว หรือเป็นครอบครัวผู้สูงอายุ 2 คน หรือหากเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นบิดา-มารดา-บุตร ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัววัยทำงาน ขาดเวลาเอาใจใส่กันองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพครอบครัวก็จะบกพร่องไป ครอบครัวขาดการกล่อมเกลาจากผู้สูงอายุ เป็นองค์ประกอบด้านจิตวิญญาณ และเมื่อสมาชิกครอบครัวมีปัญหาหรือเจ็บป่วย บังคับด้านบทบาทหน้าที่อาจไม่สมดุล ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป

สำหรับในครอบครัวขยาย (Extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วยสมาชิก 3 รุ่นขึ้นไป ที่มีรุ่นปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับรุ่นลูกวัยแรงงาน และรุ่นหลาน ทั้งนี้คนรุ่นปู่ย่าตายายในครอบครัวขยายนั่นอาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สูงอายุอายุเกิน 60 ปี ส่วนครอบครัวสามรุ่นนั้นอาจรวมเครือญาติคนอื่น ๆ หรือนุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกครอบครัวอาศัยอยู่ในครัวเรือนด้วย แม้ว่าครอบครัวข้ามรุ่นจะยังคงมีจำนวนไม่มากแต่ก็มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท จุดเด่นคือ เป็นครอบครัวที่มีผู้สูงอายุกล่อมเกลา ส่งเสริมองค์ประกอบด้านจิตวิญญาณ การที่มีสมาชิกครอบครัวมาก เมื่อเกิดปัญหาหรือความเจ็บป่วยในครอบครัว สมาชิกครอบครัวที่เหลือสามารถทำบทบาทหน้าที่ทดแทนกันได้ ครอบครัวปรับตัวได้เกิดความสมดุล แต่จุดด้อยที่พบคือ พบเป็นครอบครัวที่มีลักษณะ U shape มีความต่างรุ่นกันส่งผลให้เกิดการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน เป็นองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพ บิดามารดาวัยทำงานทั้งภาระการดูแลเด็กไว้กับผู้สูงอายุซึ่งเสี่ยงต่อปัญหาพัฒนาการเด็กและวัยรุ่น และอาจพบเป็นครอบครัวที่มีผู้สูงอายุเจ็บป่วยเรื้อรังที่มีภาวะพึ่งพิง บิดามารดาวัยทำงานเป็นผู้หารายได้เลี้ยงครอบครัวใส่ใจเรื่องสุขภาพน้อย ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบด้านสุขภาพที่จะส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขในครอบครัว หรือพบหัวหน้าครอบครัวที่เป็นผู้สูงอายุ ประกอบอาชีพที่ขาดหลักประกันด้านความมั่นคงเกษียณอายุการทำงานแล้ว ก็เป็นองค์ประกอบด้านความมั่นคง และการพึ่งพาส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวลดลง บทบาทสมาชิกครอบครัวในการดูแลสมาชิกทุกวัยทั้งในภาวะปกติหรือวิกฤต อาจนำไปสู่การหยุดชะงักของพัฒนาการสังคมไทย เกิดเป็นปัญหาซับซ้อนในระบบพัฒนาประเทศชาติได้ (รุจาภู่ ไพบูลย์และคณะ, 2558)

จากการทบทวนงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวที่มีสมาชิกเผชิญปัญหาหรือมีภาวะเจ็บป่วย ดังเช่นการศึกษาของ สุนีย์ ละกำปิ่น และคณะ (2551) ได้ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขเมื่อครอบครัวเผชิญปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเผชิญปัญหาและความผาสุกในครอบครัวไทยเขตเมืองพบว่า สามีและภรรยาที่มีพฤติกรรมเผชิญปัญหาและการรับรู้ความผาสุกในครอบครัวคล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีสมร ภูมณสกุล และคณะ (2554) ที่ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเมื่ออยู่ในภาวะวิกฤต พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส และการรับรู้ภาวะสุขภาพสามารถร่วมกันทำนายความผาสุกในครอบครัวของสตรีตั้งครรภ์ที่มีความดันโลหิตสูงจากการตั้งครรภ์ได้ โดยเฉพาะสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกในครอบครัวของสตรีตั้งครรภ์มากที่สุด ซึ่งความผาสุกหรือความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวในรูปแบบโครงสร้างครอบครัวที่แตกต่างกันที่อยู่ในภาวะปกติยังไม่มีการศึกษาวิจัยมากนัก ที่พบจากผลการศึกษาของ เรวดี เพชรศิริราสัณฑ์ (2550) ได้ศึกษาการรับรู้ความสุขและวิถีการสร้างเสริมสุขภาพของครอบครัวไทยซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มวัยในชุมชน ได้แก่ วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุในครอบครัวเดียวกันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง 3 วัยในครอบครัว การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว และระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวได้

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว โดยเริ่มต้นจากหน่วยบริการปฐมภูมิ (Primary Care) ซึ่งเป็นหน่วยบริการที่อยู่ใกล้จิตครอบครัวมากที่สุด และต้องรับผิดชอบดูแลเชื่อมครอบครัวโดยถือว่าครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งทางสังคม และเศรษฐกิจ สำหรับจังหวัดชลบุรีมีหลายหน่วยงานในจังหวัดซึ่งพื้นที่ทำการวิจัยตำบลบ้านสวน (10 หมู่บ้าน) มีโครงสร้างพื้นฐานเป็นชุมชนเมือง พื้นที่พักอาศัย ศูนย์กลางพาณิชยกรรมขนาดย่อมของจังหวัดชลบุรี เป็นที่ตั้งของหน่วยงานรัฐบาล สถานศึกษา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพฯ 1 แห่งซึ่งจากสถิติปี พ.ศ. 2559-2560 มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างของครอบครัวในพื้นที่เขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาความแตกต่างตามรูปแบบครอบครัวเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

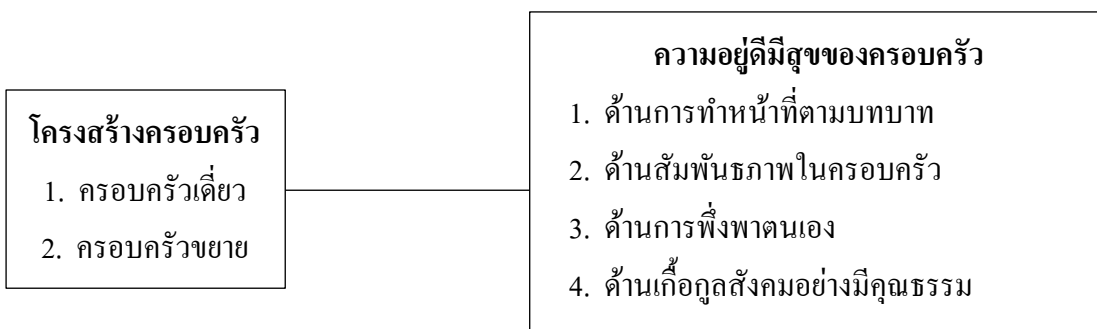
สมมติฐานการวิจัย

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีแตกต่างกันทั้งโดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบของครอบครัว(Type of families) ของ Friedman, Bowen, and Jones, (2003) ซึ่งจำแนกตามโครงสร้างของครอบครัวมีหลายรูปแบบ โดยผู้วิจัยจะศึกษารูปแบบโครงสร้างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ซึ่งในครอบครัวเดี่ยวเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา-มารดา-บุตรอยู่ร่วมในครัวเรือนเดียวกัน ครอบครัวขยายเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ร่วมกับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวตามแนวคิดเรื่องความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวของ นิทยา คชภักดี (2545) ซึ่งได้พบว่าองค์ประกอบตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การทำหน้าที่ตามบทบาท สัมพันธภาพในครอบครัว การพึ่งพาตนเองและการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม

ด้วยโครงสร้างครอบครัวที่ต่างกัน อาจทำให้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงได้นำมาเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความอยู่ดีมีสุขในครอบครัวที่มีรูปแบบโครงสร้างเป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ในพื้นที่เขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2561

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ตัวแทนครอบครัวซึ่งเป็นสมาชิกครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ตัวแปรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ รูปแบบโครงสร้างครอบครัว ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบคือ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวซึ่งประกอบด้วย การทำหน้าที่ตามบทบาท สัมพันธภาพในครอบครัว การพึ่งพาตนเองและการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) หมายถึง เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คู่บิดา-มารดา-บุตรอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกัน
2. ครอบครัวขยาย (Extended family) หมายถึง เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน
3. ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่สามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน พึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตัวได้อย่างสร้างสรรค์ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องสังคม อย่างมีคุณธรรม (นิตยา ชชภักดี, 2545) โดยงานวิจัยนี้ศึกษาองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่
  - 3.1 การทำหน้าที่ตามบทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการ และพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ ทั้งร่างกาย และจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และถ่ายทอดวัฒนธรรม
  - 3.2 สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การเกี่ยวข้องปฏิบัติสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งประเมินได้จาก พฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจและทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข
  - 3.3 การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถของครอบครัวที่จะอยู่รอด คงโครงสร้าง ทำหน้าที่ และรักษาสัมพันธภาพที่ดี โดยสมาชิกทั้งหญิงและชายช่วยกันปรับตัวในกระแสสังคมที่

เปลี่ยนแปลง ซึ่งประเมินได้จากการดูแลตนเองได้ทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และบริการทางสังคม

3.4 การเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมของครอบครัว ในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และ/หรือ ช่วยเหลือสังคม โดยไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อน หรือสร้างปัญหาสังคมด้านสัมพันธภาพ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงออก ถึงความรักความเอาใจใส่ระหว่างกันทั้งในยามปกติ และเมื่อมีปัญหา สามารถประเมินทั้ง 4 องค์ประกอบด้วยแบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข (ยุพา จีวพัฒน์กุล, รุจา ภูโพนบูลย์, Loverland-Cerry, เศษาวุธ นิตยสุทธิ และนันทวัน สุวรรณรูป, 2553)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวตามรูปแบบโครงสร้างของครอบครัวในพื้นที่เขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว
  - 1.1 ความหมายของครอบครัว
  - 1.2 รูปแบบของครอบครัว
  - 1.3 แนวคิดครอบครัวเดี่ยว
  - 1.4 แนวคิดครอบครัวขยาย
2. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวอยู่ดีมีสุข (Family well-being)
  - 2.1 ความเป็นมา
  - 2.2 ความหมายและองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว
  - 2.3 ความสำคัญของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุข
4. รูปแบบโครงสร้างครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุข

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

1. ความหมายของครอบครัว

สำหรับความหมายของครอบครัว ได้มีนักทฤษฎีหลายคนได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ Friedman, Bowen, and Jones (2003) ให้ความหมายครอบครัวว่า ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ร่วมแบ่งปันซึ่งกันและกันมีความผูกพันใกล้ชิดกันทางอารมณ์ และกำหนดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

Wright and Leahey (2005) กล่าวว่า ครอบครัวประกอบด้วยกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันทางอารมณ์อย่างเหนียวแน่น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของอีกคนหนึ่งและบุคคลเป็นผู้กำหนดสมาชิกครอบครัวเอง

รุจา ภูไพบูลย์ (2558) อธิบายว่า ครอบครัวรวมถึงกลุ่มชนที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทำหน้าที่เป็นเหมือนสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย

สำนักงานกิจกรรมสตรีและครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548) ให้ความหมายชนิดของครอบครัวว่า ความหลากหลายของชนิดครอบครัว (Type of family) คือ “กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน มีความผูกพันกันทางอารมณ์ และจิตใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคมและเศรษฐกิจ” และเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันในครอบครัวมีหลากหลายมากขึ้น ไม่เฉพาะบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางกฎหมาย ทางสายเลือดเท่านั้น ยังมีกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น ๆ มาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว

สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความผูกพัน และความสัมพันธ์กันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย หรือการดำเนินชีวิตร่วมกัน อาศัยอยู่ร่วมกัน พึ่งพิงกันทางสังคม เศรษฐกิจ โดยสมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน และกำหนดสมาชิกครอบครัวด้วยตนเอง

2. รูปแบบของครอบครัว

Freidman, Bowen, and Jones, (2003 อ้างถึงใน จินตนา วัชรสินธุ์, 2550) ได้แบ่งรูปแบบครอบครัวไว้ดังนี้

2.1 ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คู่สามี-ภรรยาไม่มีบุตร(nuclear dyad) หรือคู่บิดา-มารดา-บุตรอยู่ร่วมในครัวเรือนเดียวกัน

2.2 ครอบครัวขยาย (Extended family) อาจแบ่งเป็น 2 แบบย่อยคือ เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวของญาติพี่น้องของฝ่ายพ่อหรือแม่สองครอบครัวขึ้นไปอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน

2.3 ครอบครัวบุญธรรม (Adoptive family) เป็นครอบครัวที่พ่อแม่รับบุตรมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายตั้งแต่แรกเกิด

2.4 ครอบครัวรับเลี้ยงเด็ก (Foster family) คือ สถานรับเลี้ยงเด็ก อาจเป็นครอบครัวที่มีญาติหรือปู่ย่าตายายเป็นผู้รับเลี้ยง

2.5 ครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาเดี่ยว (Single-parent family) เป็นครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาทำหน้าที่เลี้ยงบุตรคนเดียว จากการหย่าร้างหรือไม่แต่งงาน

2.6 ครอบครัวคนโสดอยู่คนเดียว (Single adult living alone) เป็นครอบครัวคนโสดไม่ได้แต่งงาน ออกจากครอบครัวเดิมมาอยู่คนเดียว

2.7 ครอบครัวผสม (Blended family or binuclear family) ครอบครัวที่เกิดขึ้นหลังจากการหย่าร้างของครอบครัวเดี่ยว แล้วแต่งงานใหม่มีบุตรของแต่ละฝ่ายมาอยู่ด้วยกัน

2.8 ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยง (Stepparent family) ทั้งพ่อและแม่หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหย่าร้างแล้วมาแต่งงานใหม่มีบุตรอยู่ด้วย

2.9 ครอบครัวที่ชายรักชายหรือหญิงรักหญิง (Gay and lesbian family) ประกอบด้วยชายกับชายหรือหญิงกับหญิงอยู่ด้วยกันฉันท์สามีภรรยา มีบุตรของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุตรบุญธรรมก็ได้

2.10 ครอบครัวที่คู่หญิงชายอยู่ด้วยกัน (Cohabiting family) ทั้งคู่ยังไม่ได้แต่งงานกัน สำนักงานกิจกรรมสตรีและครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548) ได้อธิบายว่าประเภทของครอบครัวมีความหลากหลาย ดังนี้คือ

1. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร
  2. ครอบครัวคู่สมรสที่ยังไม่มีบุตร
  3. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวที่ต้องเลี้ยงลูกตามลำพัง เนื่องจากคู่สมรสเสียชีวิต หย่า แยกทางกัน หรือไม่ได้แต่งงาน
  4. ครอบครัวบุญธรรม ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรบุญธรรม
  5. ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ แต่งงานใหม่
  6. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วย เครือญาติตั้งแต่ 3 ชั่วคนขึ้นไป ที่มีความสัมพันธ์ทางกฎหมาย คือ แต่งงานกัน หรือทางสายเลือด
  7. ครอบครัวที่บุคคลเพศเดียวกันอยู่ด้วยกัน
- สัมฤทธิ์ ขวัญโพน (2558) ได้ให้ความหมายว่า ครอบครัวอาจถูกจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. จำแนกตามโครงสร้างของครอบครัวโดยพิจารณาประเภทของสมาชิก ได้แก่
  - 1.1 ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) หมายถึงครอบครัวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร ซึ่งในกรณีที่สามีหรือภรรยามากกว่า 1 คน (Polygamy) ก็ให้รวมถึงสามีหรือภรณานั้นพร้อมบุตร
  - 1.2 ครอบครัวขยาย (Extended family) หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วย ครอบครัวรวมญาติทั้งด้านสามีหรือภรรยาที่ร่วมอยู่ในครอบครัว
2. จำแนกตามที่อยู่อาศัยของกลุ่มสมรส ได้แก่
  - 2.1 ครอบครัวที่คู่สมรสใหม่เข้าไปอยู่ร่วมกับครอบครัวของบิดามารดาฝ่ายชาย (Patrilocal family)
  - 2.2 ครอบครัวที่คู่สมรสใหม่เข้าไปอยู่ร่วมกับครอบครัวของบิดามารดาฝ่ายหญิง (Matrilocal family)

2.3 ครอบครัวที่คู่สมรสใหม่แยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก (Neolocal family)

3. จำแนกตามความเป็นใหญ่

3.1 ครอบครัวที่บิดาหรือสามีเป็นใหญ่ในครอบครัว (Patriachai authority) เช่น ครอบครัวชาวจีน หรือครอบครัวไทยก็ถือให้ผู้ชายเป็นใหญ่

3.2 ครอบครัวที่มารดาหรือภรรยาเป็นใหญ่ในครอบครัว (Matricheal authority) เช่น ครอบครัวชาวเอสกีโม

3.3 ครอบครัวที่สามีและภรรยามีความใหญ่เท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน (Equalitarian family หรือ Democratic authority) ซึ่งสามารถพบเห็นในสังคมตะวันตก หรือในปัจจุบันครอบครัวก็มีลักษณะแบบนี้มากขึ้น

4. จำแนกตามความสัมพันธ์ทางสายโลหิต ได้แก่

4.1 การสืบสายโลหิตทางฝ่ายบิดา บุตรที่เกิดมาต้องเป็นสมาชิกฝ่ายบิดา และต้องใช้ นามสกุลฝ่ายบิดา (Patrilineal family)

4.2 การสืบสายโลหิตฝ่ายมารดา บุตรที่เกิดมาต้องเป็นสมาชิกฝ่ายมารดา และต้องใช้ นามสกุลฝ่ายมารดา (Matrilineal family)

สรุปได้ว่า รูปแบบของครอบครัว สามารถจำแนกได้หลายประเภท สำหรับปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางประชากร ย่อมส่งผลต่อพลวัตครอบครัวทำให้มีครอบครัวประเภทใหม่ ๆ เกิดขึ้น และมีความแตกต่างหลากหลายเช่น ครัวเรือนคนเดียว ครอบครัวข้ามรุ่น และพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว เพิ่มขึ้นมาจากครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายตามแบบแผนดั้งเดิม

3. แนวคิดครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) หมายถึง เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คู่บิดา-มารดา-บุตรอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกัน ซึ่งครอบครัวแต่ละรูปแบบต่างมีจุดแข็งและจุดด้อยในตัว ซึ่งนักวิจัยได้ศึกษาไว้ดังนี้

3.1 จุดแข็งของครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวเดี่ยวยังคงเป็นลักษณะของครัวเรือนที่พบมากที่สุดในประเทศไทย จากการศึกษางานวิจัยในเด็กจะมีความมั่นคงในครอบครัวหลังแต่งงานมากกว่าการอยู่ร่วมกัน ก่อนแต่ง โดยพบว่า เด็กที่เกิดในครอบครัวที่แต่งงานมีโอกาสหย่าร้างประมาณร้อยละ 20 ในขณะที่เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ที่อยู่ด้วยกันก่อนแต่งมีโอกาสหย่าร้างถึงร้อยละ 50 ความผูกพันของพ่อแม่ที่มีต่อครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ความรัก การดูแล และสัมพันธ์ภาพที่มีต่อเด็กถ่ายทอดลงไปสู่เด็ก ทำให้เด็กเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในทางบวก เด็กจะพบว่าพ่อแม่มีการแก้ไขปัญหาและมีรับผิดชอบร่วมกัน

ครอบครัวเดี่ยวจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในการจัดหาอุปกรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยจาก Pew Research Center (2015) พบว่า ส่วนใหญ่ครอบครัวที่แต่งงานจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่า มีความสม่ำเสมอในการดูแลเด็ก เนื่องจากมีการใช้ชีวิตที่คงที่ จะส่งผลให้มีพฤติกรรมทางบวก เข้าสังคมได้ดี มีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งในอนาคต มีความมั่นคงทางการศึกษา ในครอบครัวที่พ่อแม่อยู่กันเป็นคู่การหย่าร้างน้อยกว่าจึงสนับสนุนความมั่นคงในด้านการศึกษาของเด็กได้ดี มีความมั่นคงทางสุขภาพ โดยเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกัน เด็กจะมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจ

อีกทั้งในเรื่องการสื่อสารกับเด็ก มีสิ่งกีดขวางหรือสิ่งขัดขวางน้อย ถึงแม้จะมีการใช้เทคโนโลยีสูง พ่อแม่สามารถควบคุมได้ ส่งผลให้ความรักใคร่ผูกพันระหว่างพ่อแม่และลูกมีความเข้มแข็งขึ้น

3.2 จุดด้อยของครอบครัวเดี่ยว

สำหรับครอบครัวเดี่ยวนั้น มีโอกาสเกิดความเหนียวแน่นจากการช่วยเหลือจากเครือญาติแบบครอบครัวขยาย เกิดความขัดแย้งได้ง่ายกว่าครอบครัวขยาย เนื่องจากมีระบบการช่วยเหลือน้อย ส่งผลให้เกิดภาวะเครียดในครอบครัว

4. แนวคิดครอบครัวขยาย

ครอบครัวขยาย (Extended family) หมายถึง เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย คนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน

4.1 จุดแข็งของครอบครัวขยาย

ในครอบครัวขยายจะมีความผูกพันทางสังคมดี มีแหล่งสนับสนุนมากทั้งทางด้านบุคคล ข้อมูล และเงินสนับสนุน จากเครือญาติที่คอยให้ความช่วยเหลือ พ่อแม่ในครอบครัวได้รับการสนับสนุนทางด้านจิตใจจากเครือญาติอย่างใกล้ชิดเด็กในครอบครัวได้รับการดูแลจากสมาชิกหลายคน รูปแบบวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดหลากหลาย โอกาสที่เด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังน้อย ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากปู่ย่าตายาย เครือข่ายทางสังคมดี

4.2 จุดด้อยของครอบครัวขยาย

เด็กที่อยู่ในครอบครัวขยายจะมีรูปแบบหลากหลายจากการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลที่หลากหลาย อีกทั้งประสบการณ์เรื่องการเลี้ยงดูเด็กจะถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกแต่ก็อาจทำให้เกิดการขัดแย้งในครอบครัวเครือญาติได้

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวที่ดีมีสุข (Family well-being)

1. ความเป็นมาแนวคิดความอยู่ดีมีสุข

แนวคิด“ความอยู่ดีมีสุข” เริ่มต้นจากต่างประเทศโดยพัฒนามาจากกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศ ของ อมาตยา เซน (2528) ที่ระบุไว้ว่า ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนาคือการทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการและปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิธีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวเอง ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือหรือทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น

โดยทฤษฎีความอยู่ดีมีสุขภาวะวิสัย คือ ทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของบุคคล เป็นแนวคิดความจำเป็นของมนุษย์ สำหรับความอยู่ดีมีสุขทางอภิวสัยเป็นความพึงพอใจในชีวิต โดยอยู่บนความนึกคิดของตนเอง ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกความต้องการที่ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ (UNDP, 1999)

1. ความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม และความพึงพอใจต่าง ๆ ของชีวิต เช่น การแต่งงาน การทำงานรายได้ที่อยู่อาศัย การพักผ่อน เป็นต้น

2. การมีอารมณ์ความรู้สึกในทางบวก

3. การมีอารมณ์ความรู้สึกในทางลบ

4. การมีความรู้สึกนึกคิดหรือมองชีวิตมีความหมาย และสามารถบรรลุสิ่งที่หวังไว้

2. ความหมายและองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว

คำว่า ครอบครัวอยู่ดีมีสุข อาจมีคำและความหมายเทียบเคียงได้หลายคำ เช่น ครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวเข้มแข็ง คุณภาพชีวิตครอบครัวเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชีวิตตนเองภายใต้บริบทของสังคม การให้คุณค่าตามความคาดหวังหรือเป้าหมายในชีวิตของบุคคล (ดารุณี จงอุดมการณ์, 2560)

สำหรับในต่างประเทศ Caldwell (1998) ได้อธิบายองค์ประกอบต่าง ๆ ในแบบจำลองความผาสุกของครอบครัวไว้ ดังนี้

2.1 โครงสร้างของครอบครัว (Family structure) โครงสร้างของครอบครัวจะช่วยให้สมาชิก รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เชื่อว่าเป็นการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว ช่วยให้สมาชิกในครอบครัว รู้สึกถึงความผาสุกในครอบครัว จะช่วยลดภาวะตึงเครียดของชีวิตครอบครัวได้ โครงสร้างของครอบครัวประกอบด้วย

2.1.1 ภาวะเครียดในครอบครัว (Family stress) การวัดความอ่อนล้า ความคับข้องใจ ความตึงเครียดที่มีอยู่ในครอบครัว ซึ่งอาจจะกระทบความสัมพันธภาพภายในครอบครัว

2.1.2 ความพึงพอใจในครอบครัว (Family satisfaction) เป็นการรับรู้ถึงความพึงพอใจ การอยู่ดีมีความสุขในครอบครัว ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับสัมพันธภาพในครอบครัว

2.1.3 การสนับสนุนภายในครอบครัว (Family support) เป็นข้อมูลหรือการสื่อสาร ซึ่งทำให้สมาชิกในครอบครัวเชื่อว่าตนได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นบุคคลที่มีคุณค่า และมีความหมายหากบุคคลในครอบครัวไม่รับรู้ถึงการสนับสนุนหรือรับรู้้อย่างส่งผลให้กระทบความสัมพันธ์ใน ครอบครัว

2.1.4 ความผูกพันในครอบครัว (Family cohesion) เป็นความรู้สึกผูกพันที่สมาชิกมีต่อบุคคลในครอบครัว หากความผูกพันในครอบครัวเกิดขึ้นในครอบครัวจะช่วยลดความตึงเครียด

2.1.5 การปรับตัวของครอบครัว (Family adaptation) เป็นความสามารถของครอบครัว ในการปรับตัวให้เข้ากับภาวะความเปลี่ยนแปลงในช่วงวันเวลาต่าง ๆ ของครอบครัว

2.2 การดำเนินบทบาทในครอบครัว (Family role process) เป็นการวางแผนของพฤติกรรมของบุคคล และความคาดหวังที่สมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินบทบาทอันนำไปสู่ความ พึงพอใจหรือความเครียดในครอบครัว โดยการประเมินการดำเนินบทบาทในครอบครัว ประกอบด้วย

2.2.1 ความขัดแย้งในบทบาท (Role conflict) เชื่อว่าเกิดขึ้นเมื่อบทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทที่คาดหวังไว้

2.2.2 บทบาทที่มากเกินไป (Role overload) ความขัดแย้งระหว่างบทบาทของบุคคลอื่น เนื่องมาจากความต้องการมีมากมายหลากหลายแตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดภาวะเครียด

2.2.3 ความคลุมเครือในบทบาท (Role ambiguity) เกิดเมื่อสมาชิกครอบครัวเกิดความไม่รู้ว่า หรือเกิดความไม่ชัดเจนในบทบาทของตน

2.2.4 การไม่มีบทบาทส่วนร่วม (Role participation) การมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่มีส่วน ร่วมในกระบวนการตัดสินใจของครอบครัว เป็นความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวน้อย

2.2.5 การเตรียมพร้อมในบทบาท (Role preparedness) เป็นการวัดลักษณะของบิดามารดา และวัดการรับรู้ของบิดามารดาถึงประสบการณ์ที่ผ่านมา และการเรียนรู้ซึ่งช่วยในการเตรียม เป็นบิดามารดา

2.3 ความเปราะบางของครอบครัว (Family vulnerability) ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวตกอยู่ในภาวะเครียด ซึ่งปัจจัยที่ควรนำมาประเมิน คือ

2.3.1 อาการทางกายซึ่งสัมพันธ์กับจิตใจ (Psychosomatic symptom) เช่น อาการปวดศีรษะ อาการทางประสาท ปวดเข่าที่ก่อให้เกิดพยาธิสภาพเหล่านี้อาจถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งของครอบครัว และอาจนำไปสู่ภาวะเครียดในครอบครัวได้

2.3.2 ความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) เป็นการรับรู้ความเป็นไปของบุคคลเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่สามารถทำให้นักลเกิดความสุข ซึ่งมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวหรือสิ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมในครอบครัว

ครอบครัวเป็นระบบที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบต่าง ๆ ที่จะส่งผ่านความเครียดเข้าสู่ครอบครัว และคุณภาพความสุขของครอบครัว เมื่อพิจารณาแบบจำลองความสุขในครอบครัวจะพบว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กันและมีความสัมพันธ์กับภาวะเครียดและความสุขของ ครอบครัวตลอดเวลา เช่น ความเครียดมีผลกระทบต่อโครงสร้าง การดำเนินบทบาท และความเปราะบางของครอบครัว ในทางกลับกัน องค์ประกอบเหล่านี้ก็มีผลทำให้เกิดภาวะเครียดได้เช่นกัน

สำหรับในประเทศไทย จากโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข โดย นิตยา ชขภักดี (2545) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2559) ได้ให้ความหมายของครอบครัวอยู่ดีมีสุขคือ สภาพครอบครัวที่พึงประสงค์ อันเกิดจากการรวมตัวในรูปแบบที่หลากหลายของบุคคลที่มาดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย สามารถทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน พึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สามารถปรับตัวได้อย่างสร้างสรรค์ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งที่เกื้อกูลสังคมอย่างมี

โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2559) นิยามองค์ประกอบตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่

รูปแบบครอบครัว หมายถึง ลักษณะโครงสร้างที่มีความหลากหลายของการรวมตัวของสมาชิกที่มีจุดหมายในการสร้างครอบครัวร่วมกัน

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ทั้งร่างกายและจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สัมพันธ์ภาพในครอบครัว หมายถึง การเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งประเมินได้จาก พฤติกรรม การสื่อความหมายมีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจ และทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข

การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถของครอบครัวที่จะอยู่รอด คง โครงสร้าง ทำหน้าที่ และรักษาสัมพันธภาพที่ดี โดยสมาชิกทั้งหญิงและชายช่วยกันปรับตัวในกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งประเมินได้จากการดูแลตนเองได้ทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และบริการทางสังคม

การเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และ/หรือ ช่วยเหลือสังคม โดยไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือสร้างปัญหาสังคม

กาญจนา เจริญศิริ (2553) กล่าวว่าในทางจิตวิทยา ได้อธิบายว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของมนุษย์โดยสรุปมี 7 ประการคือ

1. ความสัมพันธ์ในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย หากสมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดกัน ไม่ขัดแย้งกัน ก็จะทำให้เกิดความสุข
2. สถานการณ์ด้านการเงิน หากบุคคลใดไม่มีภาระหนี้สิน และมีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็นจะทำให้มีความสุข
3. มีการทำงาน อาชีพมั่นคง มีหลักประกันชีวิต
4. สังคมและเพื่อนฝูง การมีเวลาพบปะสนทนา และทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้มีความสุขมากกว่า
5. การมีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งกายและใจจะเป็นผู้ที่มีความสุข
6. เสรีภาพส่วนบุคคล ไม่ถูกกดขี่บังคับ อยู่ในระบบที่ให้อิสระพอสมควรจะทำให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
7. ค่านิยมส่วนบุคคล ผู้ที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำงานด้วยความรัก จะมีความสุข

โครงการวิจัยการศึกษาครอบครัวไทยแบบบูรณาการตามวงจรชีวิตครอบครัว โดย รุจา ภูโพนบูลย์ และคณะ (2558) พบว่า องค์ประกอบร่วมของความอยู่ดีมีสุขที่ได้จากทุกพื้นที่ ประกอบด้วยปัจจัย 9 ด้าน ได้แก่

1. ด้านสัมพันธภาพ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีการแสดงออกถึงความรัก ความเอาใจใส่ระหว่างกันทั้งในยามปกติ และเมื่อมีปัญหา
2. ด้านการดูแลสุขภาพ หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวมีสุขภาพที่ดี ให้ความสำคัญของการดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี
3. ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการตระหนักถึงคุณค่าหรือความดีงามของการมีชีวิตครอบครัวร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การยึดถือหลักคำสอนของศาสนา ค่านิยมความเชื่อ สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ

4. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ครอบครัวมีสถานะทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตอย่างมีความสุข
5. ด้านการศึกษา หมายถึง ความสามารถทางการศึกษา โอกาสทางการศึกษา และปัญหาอุปสรรคทางการศึกษาของสมาชิกครอบครัว
6. ด้านความมั่นคงและการพึ่งพา หมายถึง การที่ครอบครัวมีหลักประกันความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ด้านชีวิตทรัพย์สิน การเข้าถึงสวัสดิการจากรัฐ และการพึ่งพาตนเองได้ของครอบครัว
7. ด้านความร่วมมือและความปลอดภัยในชุมชน หมายถึง สภาพการที่ครอบครัวได้อาศัยอยู่ในชุมชนที่คนในชุมชนมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเป็นชุมชนที่ปลอดภัย
8. ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ใช้จ่ายเงินตามความจำเป็น มีการอดออม
9. ด้านบทบาทหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมที่สมาชิกครอบครัวปฏิบัติเป็นประจำในการทำหน้าที่ครอบครัวเพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของครอบครัว

3. ความสำคัญของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว

ความอยู่ดีมีสุข เป็นสิ่งที่ทุก ๆ ครอบครัวต้องการ ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ของครอบครัวเป็นแบบใด ต่างก็ต้องการให้สมาชิกในครอบครัวของตนนั้นมีการแสดงออกถึงความรัก ความเอาใจใส่ สื่อสารกัน สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความสุขแข็งแรงทั้งกายและใจ ยามป่วยไข้ก็ดูแลกัน ช่วยเหลือกัน ครอบครัวมีการศึกษาที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในสังคม และชุมชนที่ดี

ปิยวัฒน์ เกตุวงศา (2559) ได้ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนในชนบทไทย พบว่าระดับความสุขภายในครัวเรือนและการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกยังอยู่ในระดับที่สูงนอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนชนบทมีลักษณะเป็นครัวเรือนที่เปราะบาง เช่น ครัวเรือนข้ามรุ่น ครัวเรือนที่มีแต่ผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีสตรีเป็นหัวหน้า แต่ก็มีการใช้สื่อสังคมในการติดต่อสื่อสารเพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว กลายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีรายได้แบบชุมชนชนบทแต่แบกรายจ่ายแบบชุมชนเมือง

ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขครอบครัว

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยแต่ละปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

การศึกษาความสัมพันธ์ของอยู่ดีมีสุขของ มนรัชภัตสรณ พิพัฒน์เตชากร (2552) พบว่า บทบาทหน้าที่ของบิดามารดา สัมพันธภาพของคนในครอบครัว การพึ่งตนเองของครอบครัว และกิจกรรมนันทนาการในครอบครัว มีความสัมพันธ์และส่งผลทางบวกต่อความอยู่ดีมีสุขของ ครอบครัวสอดคล้องกับการศึกษาของ ยุกา จิวพัฒนกุล และคณะ (2553) ที่พบว่า ความเกี่ยวพันใน ครอบครัว และการปรับตัวในชีวิตสมรสมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตรวัยรุ่นมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกกับความเกี่ยวพัน ในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การศึกษาความอยู่ดีมีสุขเมื่อสมาชิกครอบครัวอยู่ในภาวะวิกฤตของ ศรีสมร ภูมณสกุล, ปราณี ป็องเรือ และกุลสตรี วรธนะไพสิฐ (2554) พบว่า สัมพันธภาพของกลุ่มสมรสมีอิทธิพลต่อ ความผาสุกในครอบครัวของสตรีตั้งครรภ์มากที่สุด เพื่อผ่านพ้นวิกฤตรับฟังความคิดเห็น มีเหตุผล และทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งในครอบครัวเดี่ยวจะมีการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวด้วยกิจกรรม การเล่นกีฬาได้ดีกว่าครอบครัวขยาย อาจด้วยความชอบและความถนัดที่คล้ายคลึงกัน ความแตกแยกทะเลาะเบาะแว้งจึงเกิดขึ้นน้อยกว่า ส่งผลให้มีความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้มากกว่า ซึ่งการศึกษาของ สุนีย์ ละกำป็น (2551) ได้ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขเมื่อครอบครัวเผชิญปัญหาใน เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเผชิญปัญหาและความผาสุกในครอบครัวไทยเขตเมืองพบว่า สามีและภรรยาเผชิญพฤติกรรมเผชิญปัญหาและการรับรู้ความผาสุกในครอบครัวคล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีสมร ภูมณสกุล (2554) ที่ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว เมื่ออยู่ในภาวะวิกฤต พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพ ระหว่างคู่สมรส และการรับรู้ภาวะสุขภาพสามารถร่วมกันทำนายความผาสุกในครอบครัวของสตรี ตั้งครรภ์ที่มีความดันโลหิตสูงจากการตั้งครรภ์ได้ โดยเฉพาะสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่มี อิทธิพลต่อความผาสุกในครอบครัวของสตรีตั้งครรภ์มากที่สุด ซึ่งความผาสุกหรือความอยู่ดีมีสุข ในครอบครัวในรูปแบบ โครงสร้างครอบครัวที่แตกต่างกันที่อยู่ในภาวะปกติยังไม่มีการศึกษาวิจัย มากนัก ที่พบจากผลการศึกษาของ เรวดี เพชรศิราสัณห์ (2550) ได้ศึกษาการรับรู้ความสุขและวิถี การสร้างเสริมสุขภาพของครอบครัวไทยซึ่งประกอบด้วย บุคคล 3 กลุ่มวัยในชุมชน ได้แก่ วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุในครอบครัวเดียวกันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุข และการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิด จากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง 3 วัยในครอบครัว การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว และระบบ สนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวได้

การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของประเทศ ดารุณี จงอุดมการณ์ (2560) พบว่า การรับรู้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญในด้านความมั่นคงและการพึ่งพา โดยระบุว่า การมีเศรษฐกิจดี มีงานทำ รายได้ดี ไม่มีหนี้สิน มีบ้านเป็นของตนเอง สมาชิกครอบครัวมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว

รูปแบบโครงสร้างครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุข

ด้วยลักษณะเฉพาะของรูปแบบครอบครัวไทยทำให้ระยะวงจรชีวิตครอบครัวมีลักษณะของความเกื้อหนุน ครอบครัวใหม่ที่อายุน้อยมักอาศัยอยู่ในครอบครัวเดิม อยู่ร่วมกันในครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ครอบครัวใหม่ที่อยู่ในวัยกลางคน แยกออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนรุ่นของสมาชิกในครอบครัวจะลดลง และครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอยู่ในวัยพึ่งพา ก็มีแนวโน้มอาศัยร่วมกับสมาชิกต่างรุ่นมากขึ้น รูปแบบครอบครัวที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว และค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบครอบครัวที่เล็กลงกว่าครอบครัวเดี่ยว พบผู้สูงอายุอยู่กับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุอยู่กับหลาน ซึ่งครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม โดยอบรม ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ ให้ความช่วยเหลือกันในเครือญาติ ตลอดจนวิธีคิดและความเชื่อต่าง ๆ รวมถึงการอยู่ร่วมกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง เช่น สามีเป็นผู้นำและหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยาทำหน้าที่เลี้ยงลูก ดูแลบ้านเรือน และสมาชิกในบ้าน ส่วนผู้สูงอายุมีหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในบ้าน โดยเฉพาะเด็กให้เกิดการเรียนรู้ การใช้ชีวิตเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล

นอกจากนี้สมาชิกในครอบครัวยังพูดคุย สื่อสารกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และโดยรูปแบบโครงสร้างหน้าที่ของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน รูปแบบครอบครัวที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว และค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบครอบครัวที่เล็กลงกว่าครอบครัวเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวที่แยกออกมาจากครอบครัวเดิมเป็นครอบครัวเดี่ยว การสนับสนุนทางสังคมหรือมีคนช่วยเหลือดูแลเมื่อมีการเจ็บป่วยในครอบครัวก็จะขาดหายไป และถึงแม้จะอาศัยอยู่ในครอบครัวเดิมที่เป็นรูปแบบครอบครัวขยาย แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นตามความต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัว การทำบทบาทหน้าที่ การสื่อสารสัมพันธ์ภายในครอบครัว จึงขาดสมดุล การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานกลายเป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุ หรือโรงเรียนทำหน้าที่แทน ทำให้ครอบครัวที่มีสมาชิกในแต่ละช่วงวัยทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ และมีผลกระทบต่อสุขภาพครอบครัวที่พยาบาลครอบครัวควรให้การดูแล (ชาย โพธิ์สิตา, 2554)

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งในและต่างประเทศในเรื่องของรูปแบบครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุข พบงานวิจัยดังนี้ เรวดี เพชรศิราสัณฑ์ (2550) ศึกษาการรับรู้ความสุข และวิถีการ

สร้างเสริมสุขภาพของครอบครัวไทยซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มวัยในชุมชน ได้แก่ วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุในครอบครัวเดียวกันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุข และการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง 3 วัยในครอบครัว การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว และระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวได้

Olga, Zotova, Tarasova, and Elena (2016) ได้ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาในครอบครัวเดี่ยว เปรียบเทียบกับวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในครอบครัวบ้านเด็กกำพร้า พบว่า ระดับความอยู่ดีมีสุขของทั้งสองครอบครัวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การศึกษาด้านรูปแบบโครงสร้างครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในเชิงปริมาณยังพบน้อยมาก ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยวและขยาย เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพยาบาลครอบครัวตามรูปแบบครอบครัวต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน ปี พ.ศ. 2560 อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำนวน 21,360 ครอบครัว กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนสมาชิกครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยายที่มีคุณสมบัติดังนี้

1. อายุ 18 ปีขึ้นไป
2. เป็นผู้แทนครอบครัวที่สามารถให้ข้อมูลครอบครัวได้
3. สามารถสื่อสารภาษาไทยได้

การกำหนดขนาดตัวอย่าง

จากการทบทวนงานวิจัยในเรื่องความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว มีการศึกษานำร่องน้อยมาก พบข้อมูลผลงานวิจัยในเชิงคุณภาพเท่านั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ โดยกำหนดอำนาจการทดสอบ (Power analysis) สำหรับ t -test ซึ่งกำหนดอำนาจการทดสอบ (Level of power) เท่ากับ .80 กำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ระดับนัยสำคัญ (Significant level) ที่ .05 กำหนดค่าเบต้า (β) เท่ากับ .20 และกำหนดขนาดของความสัมพันธ์ของตัวแปร (Effect size) เป็นค่าอำนาจการทดสอบระดับต่ำ (Small effect size) น้อยกว่า 0.5 (บุญใจ ศรีสถิตย์นรากร, 2553) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปจีพาวเวอร์ (G*Power) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 51 ครอบครัว ผู้วิจัยเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 15 เพื่อป้องกันการสูญหายของกลุ่มตัวอย่าง (Polit & Hungler, 1999) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มครอบครัวเดี่ยว และกลุ่มครอบครัวขยายกลุ่มละ 60 ครอบครัว รวมทั้งสิ้น 120 ครอบครัว

การสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่โดยสุ่มแบบง่าย คือสุ่มหมู่บ้าน 1 หมู่บ้านจากรายชื่อหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้านด้วยวิธีจับฉลาก
2. สุ่มครอบครัวเดี่ยว 60 ครอบครัว ครอบครัวขยาย 60 ครอบครัวจากหมู่บ้านที่จับฉลากได้ในข้อ 1 (ประชากร 5,460 ครอบครัว) ด้วยวิธีจับฉลากโดยสุ่มแบบง่ายไม่ใส่คืน (Sampling without replacement) จาก Family Folders

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและครอบครัวประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุขของ ยูพา จิวพัฒนกุล และคณะ (2553) ซึ่งได้พัฒนาจากแบบสอบถามของ นิตยา ชชภักดี (2545) ที่มีการตรวจหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบาค (Cronbach's Coefficient) ได้เท่ากับ .81 ลักษณะของแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด มีจำนวน 48 ข้อ มีคำตอบ 2 ตัวเลือก ใช่ = 1 กับ ไม่ใช่ = 0 โดยมีค่าคะแนนที่เป็นไปได้ เท่ากับ 0-48 ในการศึกษาครั้งนี้ตัดข้อคำถามด้านโครงสร้างของครอบครัวออก เนื่องจากเป็นตัวแปรที่ผู้วิจัยทำการศึกษาอยู่แล้ว ประกอบด้วยด้านต่อไปนี้

1. ด้านทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสม	6 ข้อ
2. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	11 ข้อ
3. ด้านการพึ่งพาตนเอง	24 ข้อ
4. ด้านการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม	7 ข้อ

เกณฑ์ในการแปลความหมาย ของคะแนนการตอบข้อคำถามเกี่ยวกับครอบครัวอยู่ดีมีสุข (ยูพา จิวพัฒนกุล และคณะ, 2553) โดยแปลงคะแนนที่ได้เป็นร้อยละ ผลรวมของคะแนนแสดงระดับความอยู่ดีมีสุขได้ ดังนี้

ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 90-100 หมายถึง	ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอยู่ในระดับดีมาก
ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 80-89 หมายถึง	ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอยู่ในระดับดี
ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 70-79 หมายถึง	ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง

ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 60-69 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอยู่ใน
ระดับน้อย

ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 60 หมายถึง ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวอยู่ใน
ระดับน้อยมาก

คุณภาพเครื่องมือวิจัย

1. การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว (นิตยา คชภักดี, 2545) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาดีแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามไปทดสอบหาความเที่ยงต่อไป

2. การหาความเที่ยง (Reliability) ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปหาความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยนำไปทดลองใช้กับครอบครัวที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ครอบครัว ที่ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี หลังจากนั้นได้นำมาหาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีแบบ Kuder-Richardson ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเท่ากับ 0.70

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยบูรพารับรองจริยธรรมการวิจัย รหัส 04-01-2561 การตระหนักและเคารพในสิทธิมนุษยชน กลุ่มตัวอย่างได้รับการชี้แจงการพิทักษ์สิทธิ์ก่อนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและเป็นการตัดสินใจโดยอิสระ ข้อมูลที่เก็บมาทุกข้อมูลในแบบสอบถาม จะปกปิดเป็นความลับไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลไปเผยแพร่ เช่น ข้อมูลในแบบสอบถาม จะไม่มีชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ หรือสัญลักษณ์ใดที่จะแสดงความเป็นตัวตนของผู้ตอบแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ขออนุญาตผู้เข้าร่วมโครงการพร้อมกับชี้แจงและได้มีการสอบถามยืนยัน โดยชี้แจงสิทธิในการเข้าร่วมหรือถอนตัวระหว่างการศึกษา โดยไม่เกิดผลเสียใดๆ พร้อมกับชี้แจงประโยชน์และผลกระทบในการศึกษาครั้งนี้ และจะนำผลการศึกษาแสดงเป็นภาพรวมเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากโครงร่างวิทยานิพนธ์ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพาพร้อมด้วยแบบสอบถาม และใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

เสนอต่อผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อพิจารณาอนุมัติในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย

เมื่อได้รับการอนุมัติในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวนแล้ว ผู้วิจัยเข้าพบประธานอาสาสมัครประจำหมู่บ้านเพื่อชี้แจงรายละเอียดการวิจัย และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำหน้าที่ขอความร่วมมือ และให้กลุ่มตัวอย่างตอบด้วยตนเองที่บ้านและเก็บแบบสอบถามกลับทันที โดยผู้วิจัยอธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ระยะเวลา วิธีการดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย หรือความเสียหายที่อาจได้รับจากการเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ จากนั้นให้ลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บไว้เป็นความลับในการวิเคราะห์ผลการศึกษา กระทำในภาพรวมไม่มีการอ้างอิงผลการวิจัยเป็นรายบุคคล และทำลายข้อมูลหลังจากตีพิมพ์เผยแพร่ จากนั้นจึงแจกแบบสอบถาม และอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างละเอียดเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยไม่กำหนดเวลา ในระหว่างที่ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยอยู่กับกลุ่มตัวอย่างตลอดเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้ซักถามได้ เมื่อมีข้อสงสัยและสังเกตปฏิบัติการของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 30 นาที

เมื่อกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเสร็จและส่งคืนผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ หากพบว่า แบบสอบถามไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยจะขอร้องให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพิ่มเติมจนสมบูรณ์ กรณีกลุ่มตัวอย่างปฏิเสธการตอบแบบสอบถามเพิ่มเติม จึงยุติการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้วจึงนำเอาแบบสอบถามมาลงรหัส (Coding) และคำนวณหาค่าทางสถิติเพื่อใช้ในการวิจัยจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวจำแนกตามรูปแบบโครงสร้างของครอบครัวโดยใช้การทดสอบค่าทีแบบอิสระ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำนวน 120 ครอบครัว ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2561 ผลการวิจัยนำเสนอแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของตัวแทนครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย

ส่วนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของตัวแทนครอบครัว

ผลการศึกษาพบว่า ตัวแทนสมาชิกครอบครัวเดี่ยวและขยายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 47 และ 46) มีอายุ 50 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 66.6) ตัวแทนสมาชิกครอบครัวขยายส่วนใหญ่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 63.3) อายุเฉลี่ย 57.84 ($SD=11.9$) สถานภาพของตัวแทนสมาชิกครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่สถานภาพสมรสคู่ (ร้อยละ 83.3) สถานภาพของตัวแทนสมาชิกครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่ สถานภาพสมรสหม้าย/หย่า/แยก (ร้อยละ 50) การศึกษาของตัวแทนสมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 55 และ 66.7) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของตัวแทนครอบครัวผู้ตอบแบบสอบถาม ($n = 120$)

ข้อมูลทั่วไป	ครอบครัวเดี่ยว ($n = 60$)		ครอบครัวขยาย ($n = 60$)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ				
ชาย	13	21.7	14	23.3
หญิง	47	78.3	46	76.7

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	ครอบครัวเดี่ยว ($n = 60$)		ครอบครัวขยาย ($n = 60$)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)	$(M = 54.65, SD = 12.54,$ Min-Max = 27-81)		$(M = 54.65, SD = 12.54,$ Min-Max = 27-81)	
20-29	2	3.3	0	0
30-39	7	11.7	1	1.7
40-49	11	18.3	8	13.3
50-59	17	28.3	13	21.7
60 ปีขึ้นไป	23	38.3	38	63.3
สถานภาพสมรส				
โสด	7	11.7	5	8.3
คู่	50	83.3	25	41.7
หม้าย/ หย่า/ แยก	3	5.0	30	50.0
ระดับการศึกษา				
ไม่ได้เรียน	8	13.3	3	5.0
ประถมศึกษา	33	55.0	40	66.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	8.3	8	13.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7	11.7	4	6.7
อนุปริญญา	3	5.0	2	3.3
ปริญญาตรี	4	6.7	3	5.0

ส่วนที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

1. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยว

จากการรวบรวมข้อมูลความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับดี ($M = 40.6, SD = 2.5$) เมื่อจำแนกตามรายด้าน พบว่าระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ($M = 5.65, SD = 0.61$) ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับปานกลาง ($M = 8.48, SD = 0.77$) ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี

($M = 20.05$, $SD = 1.65$) และด้านเกลือสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก ($M = 6.45$, $SD = 0.87$) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยว ($n = 60$)

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว	พิสัยของคะแนนตามแบบสอบถาม	พิสัยของคะแนนที่ได้จริง คะแนนเฉลี่ย	ค่าคะแนนเฉลี่ย M (SD)	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย	ระดับ
1. ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสม	0-6	4-6	5.65 (.61)	94.17	ดีมาก
2. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	0-11	8-10	8.48 (.77)	77.10	ปานกลาง
3. ด้านการพึ่งพาตนเอง	0-24	13-23	20.05 (1.65)	83.54	ดี
4. ด้านการเกลือสังคมอย่างมีคุณธรรม	0-7	4-7	6.45 (.87)	92.14	ดีมาก
รวม	0-48	33-45	40.6 (2.5)	84.58	ดี

2. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขยาย

ครอบครัวขยายมีระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับดี ($M = 38.46$, $SD = 3.50$) เมื่อจำแนกตามรายด้านพบว่า ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดี ($M = 5.15$, $SD = 1.10$) ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับน้อย ($M = 7.57$, $SD = 1.87$) ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี ($M = 20.90$, $SD = 1.54$) และด้านเกลือสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับน้อย ($M = 4.85$, $SD = 1.15$) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัววัย (n = 60)

ความอยู่ดีมีสุขของ ครอบครัว	พิสัยของ คะแนนตาม แบบสอบถาม	พิสัยของ คะแนนที่ได้ จริง คะแนนเฉลี่ย	ค่าคะแนน เฉลี่ย M (SD)	ร้อยละของ คะแนน เฉลี่ย	ระดับ
1. ด้านการทำหน้าที่ ตามบทบาทเหมาะสม	0-6	2-6	5.15 (1.01)	85.83	ดี
2. ด้านสัมพันธภาพใน ครอบครัว	0-11	5-10	7.57 (1.87)	68.82	น้อย
3. ด้านการพึ่งพา ตนเอง	0-24	18-24	20.90 (1.54)	87.08	ดี
4. ด้านการถือกุศล สังคมอย่างมีคุณธรรม	0-7	2-7	4.85 (1.15)	69.29	น้อย
รวม	0-48	33-46	38.46 (3.5)	80.13	ดี

ส่วนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

จากการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยใช้การทดสอบค่าทีแบบอิสระ (Independent *t*-test) พบว่า ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการพึ่งพาตนเอง และด้านการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว
และครอบครัวขยาย

ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว	ครอบครัวเดี่ยว		ครอบครัวขยาย		<i>t</i>	<i>p</i> -value
	(n = 60)		(n = 60)			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
1. ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาท เหมาะสม	5.65	.61	5.15	1.10	3.080	.003
2. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	8.48	.77	7.57	1.87	3.508	.001
3. ด้านการพึ่งพาตนเอง	20.05	1.65	20.90	1.54	-2.919	.004
4. ด้านการถือกุศลตั้งค่อมอย่างมี คุณธรรม	6.45	.87	4.85	1.15	8.601	< .001
รวม	40.6	2.50	38.47	3.50	3.903	< .001

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบบรรยาย (Descriptive Research) เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย เก็บข้อมูลจากตัวแทนครอบครัว ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด ที่อยู่ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มหลายขั้นตอน (Multi-stage Cluster Sampling) จำนวน 120 ครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ประเภทละ 60 ครอบครัว โดยทำการวิจัยในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2561

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของตัวแทนครอบครัว และแบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุขของ ชูพา จิวพัฒนกุล และคณะ (2553) ซึ่งนำมาหาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีแบบ Kuder-Richardson ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเท่ากับ 0.70 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้วยการแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบข้อมูลด้วย Independent *t*-test

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวจำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับปานกลาง ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี ด้านถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก และมีระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับดี

2. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขยายจำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดี ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับน้อย ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี ด้านถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับน้อย และมีระดับความอยู่ดีมีสุขโดยรวมอยู่ในระดับดี

3. เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายรายด้าน

3.1 ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.08, p < .05$)

3.2 ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.508, p < .05$)

3.3 ด้านการพึ่งพาตนเอง พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขต่ำกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = -2.919, p < .05$)

3.4 ด้านการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 8.601, p < .05$)

3.5 ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.903, p < .05$)

การอภิปรายผล

1. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวโดยรวมอยู่ในระดับดีจำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับปานกลาง ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี ด้านถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก

ด้วยธรรมชาติของครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ส่วนใหญ่บทบาทของสมาชิกครอบครัวมักชัดเจนเป็นทางการ แต่ละคนเข้าใจในบทบาทของตนเองเป็นอย่างดี แต่ในบางบทบาทอาจตกเป็นภาระของคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะภรรยาที่ปัจจุบันรับภาระรับผิดชอบทั้งการหารายได้และเลี้ยงดูบุตร จนเกิดความเครียด ส่งผลต่อสัมพันธภาพครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขได้ (มนัษภัตสรณ์ พิพัฒน์เตชากร, 2552)

2. ระดับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขยายโดยรวมอยู่ในระดับดีจำแนกตามรายด้าน พบว่า ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสมอยู่ในระดับดี ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวอยู่ระดับน้อย ด้านการพึ่งพาตนเองอยู่ในระดับดี ด้านถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรมอยู่ในระดับน้อย

ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ลักษณะครอบครัวแบบนี้อาจเอื้อในด้านของการปรับเปลี่ยนบทบาทหรือสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวได้ดีเมื่อมีการเจ็บป่วยในครอบครัว เด็กหรือวัยรุ่นในครอบครัวนี้จะถูกเลี้ยงดูด้วยคนหลายรุ่น หากมีความเข้าใจตามระยะพัฒนาการครอบครัวก็จะส่งผลต่อสัมพันธภาพครอบครัวที่ดี หรือหากไม่มีความชัดเจนในบทบาท ชัดแย้งในบทบาทของสมาชิกที่ต่างรุ่น ทำให้เกิดปัญหาการทำหน้าที่ครอบครัวส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขได้ (เรวดี เพชรศิริลักษณ์, 2550) ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม

3. เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย รายด้าน

3.1 ด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.08, p < .05$) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนรัชภัตสรณ พิพัฒน์เดชากร (2552) ที่พบว่า บทบาทหน้าที่ของบิดามารดา สัมพันธภาพของคนในครอบครัว การพึ่งตนเองของครอบครัว และกิจกรรมนันทนาการในครอบครัว มีความสัมพันธ์ และส่งผลทางบวกต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวทำนายได้ 46.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.2 ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.508, p < .05$) เป็นการที่สมาชิกในครอบครัว แสดงออกถึงความรักความเอาใจใส่ระหว่างกันทั้งในยามปกติ เมื่อมีปัญหาหรือเจ็บป่วย สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีสมร ภูมณสกุล และคณะ (2554) พบว่า สัมพันธภาพของกลุ่มสมรสมีอิทธิพลต่อความผาสุกในครอบครัวของสตรีตั้งครรภ์มากที่สุด เพื่อผ่านพ้นวิกฤตรับฟังความคิดเห็น มีเหตุผล และทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งในครอบครัวเดี่ยวจะมีการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวด้วยกิจกรรมการเล่นกีฬาได้ดีกว่าครอบครัวขยาย อาจด้วยความชอบและความถนัดที่คล้ายคลึงกัน ความแตกแยกทะเลาะเบาะแว้งจึงเกิดขึ้นน้อยกว่า ส่งผลให้มีความอยู่ดีมีสุขในด้านนี้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ยุพา จิวพัฒนกุล และคณะ (2553) ที่พบว่า ความเกี่ยวพันในครอบครัว และการปรับตัวในชีวิตสมรสมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่นมีอิทธิพลโดยตรงทางบวกกับความเกี่ยวพันในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.3 ด้านการพึ่งพาตนเอง พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขต่ำกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = -2.919, p < .05$) สอดคล้องกับการศึกษาของ ดารุณี จงอุดมการณ์ (2560) พบว่า การรับรู้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความสำคัญในด้านความมั่นคงและการพึ่งพา โดยระบุว่ากรณีเศรษฐกิจดี มีงานทำ รายได้ดีไม่มีหนี้สิน มีบ้านเป็นของตนเอง สมาชิกครอบครัวมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ซึ่งอาจพบว่าในครอบครัวขยายมีระดับความอยู่ดีมีสุขสูงกว่า เนื่องจากมีการอาศัยอยู่ร่วมกันหลายรุ่น ทำให้เห็นความกตัญญู เลี้ยงดูพ่อแม่ยามแก่เฒ่าได้มากกว่า สมาชิกครอบครัวจึงรับรู้ถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเองของครอบครัวได้มากกว่า

3.4 ด้านการถือคุณธรรมอย่างมีคุณธรรม พบว่า ครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขสูงกว่าครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 8.601, p < .05$) เนื่องจากการมีส่วนร่วมของ

ครอบครัวในกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมนั้น ในครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิกเพียงสองรุ่นจะมีความพร้อมทั้งทางด้านสุขภาพ และเศรษฐกิจในการเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน เกือบทุกสังคมได้มากกว่าครอบครัวขยายที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้สูงอายุบางคนมีสุขภาพที่พอดี ไม่อยู่ในสถานะพึ่งพา และยังมีความสามารถในเชิงเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้สูงอายุจะอยู่ในบทบาทของผู้ให้ และผู้ถือกุศลแก่สมาชิกในครอบครัว ในกรณีที่ผู้สูงอายุมีความสามารถในเชิงเศรษฐกิจจดจอดอยู่ แต่ยังมีสุขภาพดีและไม่ต้องพึ่งพา ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุยังคงต้องดำรงบทบาทผู้ให้และผู้รับที่สมดุลกันมากขึ้น โดยยังให้การถือกุศลทางสังคม และกายภาพแก่สมาชิกคนอื่น ๆ เช่น การดูแลบ้าน การดูแลหลาน เป็นต้น แต่การเปลี่ยนถ่ายอำนาจและความรับผิดชอบไปยังสมาชิกรุ่นต่อไปเริ่มขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่อง สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวมีบทบาทถือกุศลผู้สูงอายุมากขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม จนเมื่อผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพและเป็นเหตุให้อยู่ในระยะพึ่งพาต้องการดูแลถือกุศล บทบาทของผู้สูงอายุจะเปลี่ยนชัดเจนจาก “ผู้ให้” เป็น “ผู้รับ” ระยะการเปลี่ยนแปลงนี้อาจสร้างผลกระทบทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุ และครอบครัว หรืออาจเกิดความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นได้อันเป็นผลโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุจากที่เคยสามารถเป็นผู้ถือกุศลช่วยเหลือมาเป็นผู้พึ่งพา ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่มีต่อบทบาทและวิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะผู้รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลักจึงส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขในครอบครัว

4. ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวระหว่างครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.903, p < .05$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สามารถอภิปรายได้จากกรอบแนวคิดของ นิตยา คชภักดี (2545) จากโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2559) นิยามองค์ประกอบตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” ทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ รูปแบบครอบครัว บทบาทหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว การพึ่งพาตนเอง และการถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม

ด้วยลักษณะ โครงสร้างที่มีความหลากหลายของสมาชิก โดยเฉพาะครอบครัวขยายที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มากกว่าครอบครัวเดี่ยว รุ่นอายุที่ต่างกัน จุดหมายที่ต่างกัน อาจส่งผลให้ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จึงส่งผลให้ค่าเฉลี่ยคะแนนความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของครอบครัวเดี่ยวสูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของครอบครัวขยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ซึ่งผลการศึกษาแยกรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายด้านการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และด้านการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สอดคล้องกับการศึกษาของ Caldwell (1998) ได้อธิบายองค์ประกอบต่าง ๆ ในแบบจำลองความผาสุกของครอบครัวไว้

ว่าการดำเนินบทบาทในครอบครัว (Family role process) เป็นการวางแผนแผนของพฤติกรรมของบุคคลและความคาดหวังที่สมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินบทบาทอันนำไปสู่ความผาสุกหรือความเครียดในครอบครัว ซึ่งอาจมีความคลุมเครือในบทบาท (Role ambiguity) เกิดในครอบครัวขยาย ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในบทบาทของตน ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวลดลงได้ ด้านสัมพันธภาพในครอบครัวเดี่ยวอาจมีความสะดวกในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นกีฬา ทำบุญในวันสำคัญ ด้วยกันมากกว่าครอบครัวขยาย ด้านการพึ่งพาตนเอง ครอบครัวเดี่ยวมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง อ่านออกเขียนได้ มีการพัฒนาตนเอง และจากผลการศึกษาของ เรวดี เพชรศิริลักษณ์ (2550) ศึกษาการรับรู้ความสุข และวิถีการสร้างเสริมสุขภาพของครอบครัวไทยซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มวัยในชุมชน ได้แก่ วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยผู้สูงอายุในครอบครัวเดียวกันพบว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุขทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง 3 วัยในครอบครัว การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว และระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกช่วยทำให้เกิดความสุขในครอบครัวได้

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

พยาบาลเป็นบุคลากรทางด้านสุขภาพซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพของบุคคลและครอบครัว โดยเป้าหมายสำคัญที่เป็นผลลัพธ์สุดท้ายของการดูแลสุขภาพครอบครัวคือ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว พยาบาลครอบครัวในระดับปฐมภูมิหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรเน้นสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกครอบครัวเดี่ยวให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น ส่วนครอบครัวขยายควรพัฒนาการทำหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสม ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัว และการเกื้อกูลสังคมของครอบครัวให้ดีขึ้น อันจะส่งผลให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุขมากขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป
2. เพิ่มขนาดของกลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น เพื่อจะได้อ้างอิงในกลุ่มประชากรได้มากขึ้น
3. การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมืองเท่านั้น ซึ่งผลที่ได้ อาจแตกต่างหากดำเนินการวิจัยในเขตชุมชนชนบท ดังนั้นจึงควรวิจัยกับครอบครัวในเขตชุมชนชนบทในครั้งต่อไป รวมทั้งปัจจัยด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว

บรรณานุกรม

- กฤต กุลบุตรดี. (2560). ผลของโปรแกรมการปรับเปลี่ยนความเชื่อของสตรีกลุ่มเสี่ยงและสมาชิกในครอบครัวต่อความตั้งใจในการตรวจคัดกรองและการมาตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว, คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กัลยาณี เสนาสุ. (2559). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย. เข้าถึงได้จาก <http://rc.nida.ac.th/th/attachments/article/213.pdf>.
- กาญจนา เกรียงสี. (2553). ความสัมพันธ์ในครอบครัว. เข้าถึงได้จาก <http://www.academic.nu.ac.th/content>
- กุลภา วจนสาระ. (2554). ภาพและชีวิตครอบครัวในสังคมไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตตินันท์ เตชะคุปต์. (2555). การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวไทย. เข้าถึงได้จาก <http://humaneco.stou.ac.th/UploadedFile/Title%20HE%20Journal%207.pdf>
- จินตนา วัชรสินธุ์. (2550). ทฤษฎีการพยาบาลครอบครัวขั้นสูง (1). ชลบุรี: ชลบุรีการพิมพ์.
- จิราพร ชมพิกุล, ปราณีย์ สุทธิสุขคนธ์, เกรียงศักดิ์ ชื้อเอี่ยม และคุณณี ดามิ. (2552). รายงานการวิจัยชาย โพรธิสตา และสุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552). เกิดอะไรขึ้นกับครอบครัว (บรรณาธิการ), ประชากรและสังคม 2552: ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โพรธิสตา. (2554). การเปลี่ยนแปลงครอบครัวและครัวเรือนไทย: เรา (ไม่) รู้อะไร. เข้าถึงได้จาก www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVII/Download/2011-Article-02.pdf
- คารุณี จงอุดมการณ์, รุจา ภูไพบูลย์, ระพีพรรณ คำหอม, จิตตินันท์ เตชะคุปต์, จินตนา วัชรสินธุ์, วรณีย์ เดียวอิสระ, ถวัลย์ เนียมทรัพย์, สาวิตรี ทยานศิลป์, อัจฉริยา ปทุมวัน, ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล, นิทัศน์ ภัทรโยธิน และเดชาวุธ นิตยสุทธิ. (2560). การรับรู้ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย: การวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 40(1), 14-29.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2555). วิธีการที่ถูกต้องและทันสมัยในการกำหนดขนาดตัวอย่าง. เอกสารประกอบการบรรยาย ในโครงการ Research Zone. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). ม.ป.ท.

- นิตยา คชภักดี, สายฤดี วรกิจโกคาทร, และประภาพรรณ จูเจริญ (2546). รายงานโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 3 เรื่อง “การพัฒนาระบบจัดเก็บกลุ่มดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว”. กรุงเทพฯ.
- นิตยา คชภักดี. (2552). โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย. นครปฐม: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บึงอร เทพเทียน. (2551). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง. *วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา*, 6(2), ม.ป.ท.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2549). ความอยู่ดีมีสุข: แนวคิดและประเด็นศึกษาวิจัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 23(2), 1-31.
- บุญใจ ศรีสถิตยัณรากร. (2553). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ยูเออนด์ไอ อินเทอร์เน็ตเดีย.
- ปิยวัฒน์ เกตุวงศา. (2559). ลักษณะการอยู่อาศัยและความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนชนบทไทย. *วารสารประชากร*, 5(1), 109-130.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2545). *จิตวิทยาครอบครัว*. กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น.
- พรฤดี นิธิรัตน์. (2558). ผลของโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพจิตครอบครัวสามวัยต่อการรับรู้บทบาทของสมาชิกและสัมพันธภาพในครอบครัว. *วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิกโรงพยาบาลพระปกเกล้า*, 32(1), 41- 44.
- เพ็ญจรินทร์ ชนกริกเกียรติ, จันทกานต์ กาญจนเวทวงศ์ และวรรณวดี เนียมสกุล. (2554). การศึกษาสุขภาพครอบครัวที่อาศัยในจังหวัดอุดรดิตถ์. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ*. 5(2), 92-105.
- มนัษภัสสรณ พิพัฒน์เตชากร. (2552). *ปัจจัยที่เสริมสร้างการมีครอบครัวอยู่ดีมีสุขในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพา จิวพัฒน์กุล, รุจา ภูโพนุลย์, Loverland-Cerry, C. J., เศษวรุช นิตยสุทธิ และนันทวัน สุวรรณรูป. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research*, 14(3), 235-248.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: นามิบุ๊คส์
พับลิเคชันส์.
- รุจา ภูไพบูลย์, ระพีพรรณ คำหอม, ถวัลย์ เนียมทรัพย์, สาวิตรี ทยานศิลป์, ดารณี จงอุดมการณ์,
จิตตินันท์ เตชะคุปต์, จินตนา วัชรสินธุ์, นิทัศน์ ภัทรโยธิน, วรณี เดียววิเศษ และ
ทิพาภรณ์ พีถวิล. (2558). *การสังเคราะห์องค์ความรู้: การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ
ครอบครัวไทยและแนวทางเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว*. เอกสาร
ประกอบการประชุมวิชาการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เรวดี เพชรสิราสันต์, ศิริอร สินธุ, สายฝน เอกวางกูร, อุไร จเรประพาพ และเจนเนต พลเพชร.
(2550). *ความสุขและวิถีการสร้างเสริมสุขภาพ: ความต้องการที่แตกต่างกันระหว่าง
คนสามวัยในครอบครัวไทย*. *วารสารพยาบาล*, 56(1), 11.
- ศรีสมร ภูมנסกุล, ปราณี ป็องเรือ และกุลสตรี วรธนะไพไลฐ. (2554). *ปัจจัยทำนายความผาสุกใน
ครอบครัวที่มีสตรีที่มีความดันโลหิตสูงจากการตั้งครรภ์*. *วารสารรามธิบดีพยาบาลสาร*,
17(3), 60-78.
- ศูนย์ประยุกต์และบริการวิชาการมหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). *รายงานสถานการณ์ครอบครัว
โครงสร้างการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศด้านสตรีและครอบครัว*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุด
โครงการวิจัย “ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย”*. เข้าถึงได้จาก [https://elibrary.trf.or.th/
search_ab4.asp?search=เมืองสัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย](https://elibrary.trf.or.th/search_ab4.asp?search=เมืองสัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย). นครปฐม: เอ็น แอนด์ เอ็น
ก๊อปปี แอนด์ พริ้นติ้ง.
- ลัมฤทธิ ขวัญโพน. (2558). *การพยาบาลครอบครัว*. เข้าถึงได้จาก [http://www.smnc.ac.th/group/
research/images/stories/home.pdf](http://www.smnc.ac.th/group/research/images/stories/home.pdf)
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
(2550). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556*. เข้าถึงได้
จาก http://www.lib.nbtc.go.th/ebook_detail
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *สรุปผลการสำรวจความ
คิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *สรุปผลการสำรวจความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานส่งเสริมสถาบันครอบครัว. (2554). *สถานการณ์ครอบครัวไทย*. เข้าถึงได้จาก http://docs.com/P1UG?doc_text=1
- สำนักงานสนับสนุนและพัฒนากิจกรรมกระจายอำนาจด้านสุขภาพ. (2547). *แผนชุมชนกับการจัดการด้านสุขภาพ*. นนทบุรี: พีวาทิน พรินตติ้ง.
- สุนีย์ ละกำปิ่น, สาวิตรี บุรณากาญจน์, ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา และพัชราพร เก็ดมงคล. (2551). พฤติกรรมการเผชิญปัญหาและความผาสุกในครอบครัวไทยเขตเมือง. *วารสารวิจัยทางการพยาบาล*, 12(1), 14-24.
- อมตยา เชน. (2528). *อยู่ดีอย่างพอเพียง*. เข้าถึงได้จาก <http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/10/blog-post.html>
- อรวรรณ ลิขิตพรสวรรค์, สมพร กันทรคุชฎี เตรียมชัยศรี, พิมสุภาว จันทนะโสทธิ, และแอนน์ จิระพงษ์สุวรรณ. (2553). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผาสุกในครอบครัวของพยาบาลสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 24(3), 1-20.
- Caldwell, S. M. (1988). Measuring family well-being, conceptual model, reliability, validity and use. In C. F. Waltz & O. A. Strickland (Eds.). *Measurement of nursing outcomes* (pp. 396-422). New York: Springer.
- Friedman, M. M., Bowden, V. R., & Jones, E.G. (2003). *Family nursing: Research, Theory, and Practice* (5th ed.). New jersey: Upper Saddle River.
- Human Development Report [HDR]. (1999). *Publish for the United Nations Development Programme*. Oxford University: Newyork.
- Marie, P., Frieda, E. J., Chris, P. H. M., & Annie, M. T. (2016). Young families become mindful of their possibilities through the appreciation of their family life. *Health SA gesondheid*, 22, 1-8.
- Nicolas, F., Thomas, E. P., Stephanie, D., Anna, B., Ann, B., Thurstine, B., Gill, L., Martin, K., Joanna, M., & Sube, B. (2017). Factors associated with the quality of life of family carers of people with dementia: A systematic review. *Alzheimer's & Dementia*, 13, 572-581.

- Olga, Y. Z., Lyudmila, V. T., & Elena, N. S. (2016). Features of Subjective Well-being Characteristic of Teenagers Raised in Two-Parent Families and Orphanages. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 160-164.
- Pew research center. (2015). *Your favorite Fact Tank data in 2015*. Retrieve from <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/12/31/your-favorite-fact-tank-d>
- Polit, D., & Hungler, B. (1999). *Nursing research: Principles and methods* (6th ed.). Philadelphia. PA: Lippincott.
- Rie, W., Keiko, Y., & Hiroshi, F. (2016). Family empowerment and quality of life of parents raising children with Developmental Disabilities in 78 Japanese families. *International Journal of Nursing Sciences*, 4, 38-45.
- United Nations Development Program [UNDP]. (1999). *Human Development Report 1999*. United Nations.
- Veronika, D. (2014). Family Characteristics of Psychological Separation from Parents during Late Adolescence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 146, 346-352.
- Wright, L. M., & Leahey, M. (2005). *Nurses and Families: A guide to family assessment and intervention* (4th Eds.). Philadelphia: F.A. Davis.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

**แบบสอบถามความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวในตำบลบ้านสวน
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**

คำอธิบาย

1. แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เวลาที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามทั้งหมด 15-30 นาที
2. แบบสอบถามชุดนี้มีจำนวนทั้งหมด 7 หน้า แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย
ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและครอบครัว จำนวน 6 ข้อ
ส่วนที่ 2 แบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข จำนวน 48 ข้อ
3. โปรดพิจารณาข้อความในแต่ละข้อคำถาม และโปรดตอบให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง ตามความคิดเห็น และการปฏิบัติของท่าน เพื่อให้การวิจัยนี้มีผลสรุปที่น่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริง ข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามจะเป็นความลับและไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล ขอให้ท่านตอบอย่างอิสระ

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดีมา ณ โอกาสนี้ด้วย คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาโดยมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

นางสาวศรีสวรินทร์ สิ้นชัย

นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและครอบครัว โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง

หน้าข้อความที่ท่านเลือกและเติมข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ ชาย หญิง อายุ ..... ปี
2. สถานภาพสมรส
  - โสด แต่งงานอยู่ด้วยกัน
  - แต่งงานแยกกันอยู่ หย่า
  - หม้าย
3. ระดับการศึกษา
  - ไม่ได้เรียน ต่ำกว่าประถมหรือประถมศึกษา
  - มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
  - อนุปริญญา/ ปวส. ปริญญาตรี
  - สูงกว่าปริญญาตรี อื่น ๆ ระบุ.....
4. อาชีพของหัวหน้าครอบครัว
  - รับราชการ รัฐวิสาหกิจ รับจ้างบริษัท/ โรงงาน
  - ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว เกษตรกร
  - แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป อื่น ๆ
5. สถานะในครอบครัว
  - หัวหน้าครอบครัว คู่สมรสหัวหน้าครอบครัว
  - สมาชิกครอบครัวเกี่ยวข้องเป็น.....กับหัวหน้าครอบครัว
  - อื่น ๆ ระบุ.....
6. ลักษณะครอบครัวของท่าน
  - ครอบครัวเดี่ยว (มี 2 รุ่นคือ สามี ภรรยา ลูก)
  - ครอบครัวขยาย (มี 3 รุ่นคือ ปู่/ ย่า หรือ ตา/ ยาย สามี ภรรยา ลูก)
  - ครอบครัวอื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความที่ท่านเลือกและเติมข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ตอนที่ 1 ครอบครัวทำหน้าที่ตามบทบาทเหมาะสม

1. ในรอบปีที่ผ่านมาครอบครัวมีการเก็บออมเงินหรือไม่ มี ไม่มี
2. ครอบครัวมีหนี้สินหรือไม่ มี ไม่มี
- . ...
- . ...
6. ...

ตอนที่ 2 สัมพันธภาพในครอบครัว

7. สมาชิกในครอบครัวมีการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ

- 7.1 ...
- . ...
- . ...
14. ...

ตอนที่ 3 การพึ่งพาตนเอง

ด้านที่อยู่อาศัย

15. ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยหรือไม่ (มีความมั่นคง หมายถึง สามารถอยู่ได้โดยมีความสุข ไม่ต้องกังวลว่าจะมีปัญหาเรื่องที่พักอาศัย)

- ใช่ ไม่ใช่
- . ...
  - . ...
  21. ...

ด้านการพัฒนาตนเอง

22. สมาชิกที่มีอายุระหว่าง 15 ปี ถึง 60 ปี อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้ทุกคน หรือไม่
 ได้ทุกคน ไม่ได้ .....คน
23. ...

ด้านคุณธรรม

24. ในรอบปีที่ผ่านมา สมาชิกในครัวเรือนที่อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปทุกคนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง (เช่น การทำบุญตักบาตร ร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ทำสมาธิ สวดมนต์ ฟังเทศน์ฟังธรรม เข้าโบสถ์ หรือทำละหมาด เป็นต้น) อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้งหรือไม่
 ใช่ ไม่ใช่
23. ...

ด้านการดูแลสุขภาพ

25. สมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพทั่วไปประจำปีอย่างน้อยปีละครั้ง (ตรวจสุขภาพทั่วไปประจำปี หมายถึง การตรวจสุขภาพอย่างที่ไม่เจาะจงโรค เช่น การตรวจร่างกายทั่วไป การตรวจเลือด ตรวจปัสสาวะ เป็นต้น)
 ได้รับทุกคน ไม่ได้รับ .....คน
- . ...
- . ...
30. ...

การใช้บริการในสังคม

31. ครอบครัวได้รับการ ดังต่อไปนี้หรือไม่
- น้ำสะอาด ได้รับ ไม่ได้รับ
- ...
- ...
- ...
- ...
- อื่นๆ (ระบุ) .....

ตอนที่ 4 การถือกุศลสังคมอย่างมีคุณธรรม**การมีส่วนร่วมช่วยเหลือพัฒนาชุมชน**

32. สมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่

ใช่   ไม่ใช่

. ...

. ...

35. ...

การเคารพศิกาสังคม

36. ในรอบปีที่ผ่านมา สมาชิกในครอบครัวมีการทำผิดกฎหมายและได้รับการลงโทษหรือไม่

มี   ไม่มี

37. ...

ภาคผนวก ข

หนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
คำชี้แจงเพื่ออธิบายแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
ใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์

เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
A Comparison of Family Well-being between Nuclear and Extended Families in Tambon Bansuan Sub-district,
Mueang District, Chonburi Province

ชื่อนิติ นางสาวศรีสวรินทร์ สินชัย

รหัสประจำตัวนิสิต 54920274 หลักสูตร พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา การพยาบาลเวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (ภาคพิเศษ)

ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยฯ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยฯ มีมติเห็นชอบ รับรองจริยธรรมการวิจัย รหัส 04 - 01 - 2561

โดยได้พิจารณารายละเอียดการวิจัยเรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

1) การเคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ตัวแทนสมาชิกครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวนทั้งหมด
ไม่เกิน 120 ราย สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลคือ บ้านของกลุ่มตัวอย่างในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

2) วิธีการที่เหมาะสมในการได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย
(Informed consent) รวมทั้งการปกป้องสิทธิประโยชน์และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

3) การดำเนินการวิจัยอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ก่อความเสียหายหรืออันตรายต่อกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การรับรองจริยธรรมการวิจัยนี้มีกำหนดระยะเวลาหนึ่งปี นับจากวันที่ออกหนังสือฉบับนี้ ถึงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2562

อนึ่ง กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม ใดๆ ของการวิจัยนี้ ขณะอยู่ในช่วงระยะเวลาให้การรับรองจริยธรรมการ
วิจัย ขอให้ผู้วิจัยส่งรายงานการเปลี่ยนแปลงต่อคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยเพื่อขอรับรอง (เพิ่มเติม) ก่อน
ดำเนินการวิจัยด้วย

วันที่ให้การรับรอง 26 เดือน มกราคม พ.ศ. 2561

ลงนาม.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ์ เดียววิเศษ)

รองประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปฏิบัติการแทน
ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยฯ

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

รหัสจริยธรรมการวิจัย

ชื่อผู้วิจัย นางสาวศรีสวรินทร์ สิ้นชัย

การวิจัยครั้งนี้ทำขึ้นเพื่อ เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้เนื่องจากท่านเป็นตัวแทนครอบครัวที่สามารถให้ข้อมูลครอบครัวได้เมื่อท่านเข้าร่วมการวิจัยแล้ว สิ่งที่ท่านจะต้องปฏิบัติคือ ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงด้วยตัวของท่านเอง แบบสอบถาม 1 ชุด 2 ตอน คือ 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและครอบครัวประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว 2) แบบสอบถามครอบครัวอยู่ดีมีสุข ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน จำนวน 52 ข้อ มีคำตอบ 2 ตัวเลือก ซึ่งจะใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 15 นาที

ประโยชน์ของการวิจัยครั้งนี้ครอบครัวของท่านอาจไม่ได้รับประโยชน์โดยตรง แต่ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการดูแลส่งเสริมให้ครอบครัวของท่านเกิดความอยู่ดีมีสุขได้

การเข้าร่วมการวิจัยของท่านครั้งนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจ ท่านมีสิทธิการเข้าร่วมโครงการวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีมีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้น และไม่ต้องแจ้งให้ผู้วิจัยทราบล่วงหน้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่าน โดยใช้รหัสตัวเลขแทนการระบุชื่อ ชั้น และสิ่งใด ๆ ที่อาจอ้างอิงหรือทราบได้ว่าข้อมูลนี้เป็นของท่าน ข้อมูลของท่านที่เป็นกระดาษแบบสอบถามจะถูกเก็บอย่างมิดชิด และปลอดภัยในตู้เก็บเอกสาร และล็อกกุญแจตลอดเวลา สำหรับข้อมูลที่อยู่ในคอมพิวเตอร์ของผู้วิจัยจะถูกใส่รหัสผ่าน ข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมดจะมีเพียงผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาท่านนั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ผู้วิจัยจะรายงานผลการวิจัย

และการเผยแพร่ผลการวิจัยในภาพรวม โดยไม่ระบุข้อมูลส่วนบุคคลของท่าน ดังนั้นผู้อ่านงานวิจัย จะทราบเฉพาะผลการวิจัยเท่านั้น สุดท้ายหลังจากผลการวิจัยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร เรียบร้อยแล้ว ข้อมูลทั้งหมดจะถูกทำลาย

หากท่านมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใด สามารถสอบถามได้โดยตรงจากผู้วิจัย ในวันทำการรวบรวมข้อมูล หรือสามารถติดต่อสอบถามเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ได้ตลอดเวลาที่ นางสาวศรีสวรินทร์ สินชัย หมายเลขโทรศัพท์ 083-977-7847 หรือที่ รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เตียววิเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก หมายเลขโทรศัพท์ 038-102-810

นางสาวศรีสวรินทร์ สินชัย
ผู้วิจัย

หากท่านได้รับการปฏิบัติที่ไม่ตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงนี้ ท่านจะสามารถแจ้งให้ประธาน คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมฯ ทราบได้ที่ เลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมฯ ฝ่ายวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โทร. 038-102823

ภาคผนวก ค

สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๒๐๖/ ๐๕๑๓

มหาวิทยาลัยบูรพา คณะพยาบาลศาสตร์
๑๖๙ ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข
อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๓๑

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และเพื่อดำเนินการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวศรีสวรินทร์ สิ้นชัย นิสิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาล-
เวชปฏิบัติครอบครัว คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง
“เปรียบเทียบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวขยายในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” โดยมี
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เตียววิเศษ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอำนวยความสะดวกให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูล
จากกลุ่มตัวอย่างคือ ตัวแทนสมาชิกครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ณ บ้านของกลุ่ม
ตัวอย่างในตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยแบ่งดังนี้

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ จำนวน ๒๐ ราย ระหว่างวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ -
๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๒. เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัย จำนวน ๑๒๐ ราย ระหว่างวันที่ ๕ มีนาคม - ๕ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๕๖๑

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นุจรี ไชยมงคล)
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ปฏิบัติการแทน
ผู้ปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา